

# Jakiego rodzaju sztuką jest iluminacja?

Czyli: „Iluminacja, jako ogon pawia...”

dr inż. Paweł Baranowski

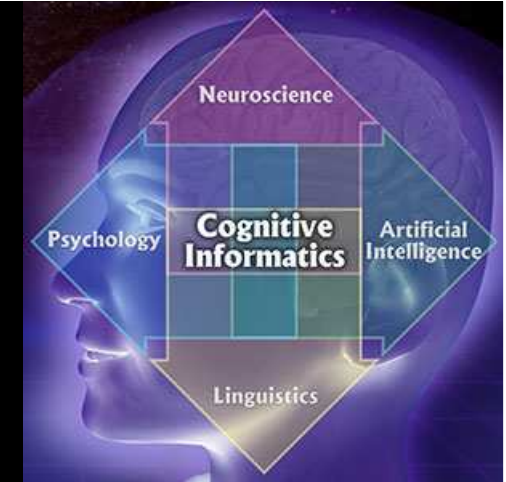
Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku

LUXMEDIA-POLAND

TORUŃ - październik 2006



# Neuropsychologia kognitywna



- Rozwijająca się intensywnie w ostatnich latach neuropsychologia kognitywna to nauka zajmująca się badaniem sposobów funkcjonowania ludzkiego mózgu. Dzięki niej dowiadujemy się jak są interpretowane sygnały docierające ze zmysłów, jak przyswajamy wiedzę i jak selekcjonujemy zapamiętywane informacje. Wiedza ta może być przydatna przy projektowaniu rozmaitych urządzeń, mających służyć ludziom, pozwala dostosować projekty do ludzkich potrzeb i możliwości, oddziałując na właściwe ośrodki mózgu.

# Gestalt

- Fundamenty obecnej wiedzy o percepcji wzrokowej powstały w laboratoriach psychologów postaci - Maxa Wertheimera, Wolfganga Koehlera, Kurta Koffki.
- Christian von Ehrenfels dowodzi, że jeśli każdy z dwunastu słuchaczy wysłucha z osobna jednego z dwunastu dźwięków melodii – suma ich doznań nie będzie odpowiadała temu, czego dozna odbiorca słuchający całości.
- Wygląd każdego elementu zależy od jego miejsca i funkcji w układzie, jako całości.
- **Widzenie jest twórczym chwytaniem rzeczywistości** a nie mechaniczną rejestracją elementów obrazu!

# Pytanie

- Zwierzęta potrzebują energii, więc wykształciły w drodze ewolucji mechanizm zwany głodem, który sprawia, że przyjemnie jest jeść. Dlaczego wyewoluowaliśmy układ motywacyjny, dzięki któremu odczuwamy przyjemność przy wytwarzaniu i odczuwaniu sztuki?

# Sztuka – cechy adaptacji biologicznej

- Antropolog Ellen Dissanayake (*What Is Art For? Homo Aestheticus*):
- Sztuka występuje we wszystkich kulturach ludzkich. Każda kultura zarówno tworzy jak i reaguje
- Sztuka jest źródłem przyjemności dla artysty i odbiorcy
- Twórczość wymaga wysiłku – więc musi posiadać przyczynę adaptacyjną

# Romantyzm

- Sztuka stanowi utopijną ucieczkę od rzeczywistości, strefę bezinteresownego wyrażania własnego ja, wyższy poziom bytu, w którym geniusz wyrasta ponad zmartwienia świata. Sztuka jest przeciwstawieniem konwenansom, praktycznym ozdobom i dekoracjom.
- Artysta buntuje się przeciw społeczeństwu i temu, co czysto dekoracyjne.

# Funkcjonalizm

•(Emil Durkheim, Bronisław Malinowski, A.R. Radcliff-Brown, Talcott Parsons)

- Sztuka stanowi spoiwo łączące określoną grupę, wyraża tożsamość kulturową, włącza jednostkę w kolektyw i tworzy kolektywną świadomość.
- Hipoteza: sztuka służy celom religijnym
- Pragmatyczna funkcja manipulowania siłami duchowymi (Robert Layton – The Anthropology of Art). ALE czy nawiązywanie kontaktów z duchami przynosi korzyści sprzyjające przetrwaniu lub rozmnożeniu?
- Jak wyżej – ale w celu leczenia chorób (efekt placebo)

# Aspekty społeczne

- Społeczne funkcje sztuki (wpieranie organizacji religijnych, politycznych, wojskowych...)
- Świadome motywacje jednostek (zarabianie pieniędzy lub pójście do nieba)
- Nieświadome funkcje biologiczne (dotyczą przetrwania i rozmnażania)

Psychologia może próbować wyjaśnić jakie adaptacje psychiczne służą do tworzenia i cenięcia sztuki i jakie naciski selekcyjne ukształtowały te adaptacje.

Może podjąć próbę odpowiedzi na inne pytania, ale bez kulturowych , historycznych i społecznych objaśnień będą to odpowiedzi niepełne



# Ozdoby i rozszerzony fenotyp

- Richard Dawkins w „Fenotypie rozszerzonym” twierdzi, że geny są często dobrane ze względu na skutki, które rozciągają się poza ciało i wychodzą w środowisko. Niektóre geny sięgają nawet do mózgów innych osobników, aby wpłynąć na ich zachowanie. Na poziomie biologicznym gen może tylko wytwarzać białka, ale na poziomie funkcji ewolucyjnych może organizować mózgi i uruchamiać zachowania.

# Dwie adaptacje sztuki

- - zdolność tworzenia sztuki
- - zdolność do oceny

Ludzie odkryli, jak zwabić partnera i zdobyć pozycję społeczną przez wytwarzanie rzeczy, które sprawiają innym przyjemność estetyczną.

Preferencje estetyczne sprowadzają się do trzech opcji:

- Niekontrolowanych efektów (preferencje hominidów)
- Tendencyjności zmysłów (lubimy pasy...)
- Faworyzowania wskaźników sprawności (!)

# Niekontrolowane piękno

- Mechanizm – niektóre hominidki miały pewne upodobania w kwestii ozdób męskich. Artyści, którzy najlepiej potrafili dostosować się do tych gustów, zapłodnili więcej fanek estetyki i zostali ojcami większej liczby potomków, którzy odziedziczyli talent artystyczny ojców i smak estetyczny matek. Mężczyźni musieli mieć dostęp do tych samych kryteriów estetycznych, według których kobiety będą oceniać ich ozdoby. Stąd podobieństwo smaku między płciami i większa produkcja sztuki przez mężczyzn. Teoria ta nie wyjaśnia kryteriów estetycznych tylko uzasadnia ich istnienie.

# Tendencyjność zmysłów

teoria z lat 70-90 XIX wieku – Herman von Helmholtz, Gustaw Fechner

- Lubimy pasy, bo nasza pierwszorzędowa kora wzrokowa jest najbardziej wrażliwa na wzory przypominające pasy
- Lubimy nasycone barwy, bo takie barwy najbardziej aktywują nasze fotoreceptory
- The Biological Origins of Art. – Nancy Aiken zidentyfikowała mechanizmy mózgowe, które identyfikują pewne barwy, kształty, wzory i symbole. Nie odpowiedziała na pytanie „dlaczego”.

## Faworyzowanie wskaźników sprawności

- Aby wskaźniki sprawności były wiarygodne, jednostki o niskiej sprawności muszą mieć trudności z ich wytworzeniem.
- **PIĘKNO = TRUDNOŚĆ + WYSOKIE KOSZTY**
- W dziejach nigdy nie uważano za piękne przedmiotów tanich, łatwych do wytworzenia. Koszt mógł być mierzony czasem, energią, umiejętnościami lub pieniędzmi.

# Dzieło artystyczne

- Estetyka ludowa – skupia się na popisie mistrzostwa twórcy
- Estetyka elitarna – koncentruje się na reakcji widza jako popisie społecznym. Stoi w opozycji do ludowej.

Tam, gdzie zwykli ludzie wolą żywe wesołe kolory, elity preferują monochromie, delikatne pastele. Tam, gdzie zwykli ludzie wola dobrą technikę i wyraz umiejętności, elity preferują ekspresywność, psychotyzm, naiwne odrzucenie umiejętności. Tam, gdzie zwykli ludzie wola realizm, elity preferują abstrakcję

## Kiedy mówimy o estetyce...

- ... mówimy o ludzkich preferencjach, które rozwinęły się w celu faworyzowania tych cech dzieła, które w wiarygodny sposób demonstrowują sprawność twórcy.
- Widok pięknego dzieła w naturalny sposób prowadzi do szacunku dla artysty.

# Panta rei

- Veblen zauważył, że kiedy łyżki wykonywano ręcznie, za najpiękniejsze uważano te, które były najbardziej symetryczne i gładkie i miały najbardziej zawile ozdoby. Maszynowa produkcja, zapewniająca doskonałą symetrię, wykończenie i detale spowodowała zmianę standardów estetycznych. Obecnie zachwyty budzi asymetria, nieregularność i prymitywne ozdoby.



## Podobnie...

Zanim wynaleziono fotografię, stworzenie podobizn wymagało niezwykłych umiejętności. Obecnie wynaleziono nowe gatunki malarstwa, oparte na niefiguratywnej estetyce: impresjonizm, kubizm, ekspresjonizm, surrealizm, abstrakcję... (*Walter Benjamin*)

# Barwniki..

- Kiedy Aleksander Wielki splądrował królewski skarbiec perskiej stolicy Suzy w 331 roku p.n.e., najcenniejszymi przedmiotami były liczące 200 lat purpurowe szaty. Tkanina farbowana „purpurą” (barwnik otrzymywany ze ślimaków) była czterokrotnie droższa od złota. Barwne przedmioty uważano za piękne. Dziś każda rodzina może sobie pozwolić na pomarańczowe odblaskowe kurtki, może pomalować kota na zielono a psa na niebiesko.

# Konflikt (co się podoba i dlaczego)

- Wyewoluowana estetyka ludowa ceni nadal precyzję ozdób, dokładność odwzorowania, żywe barwy i inne tradycyjne wskaźniki sprawności. Wartość pracy artysty nakazuje nam obecnie cenić takie wskaźniki wartości jak przypadkowe błędy, nierówna powierzchnia, nieregularny kształt, niespójny wzór.
- Tu przykład teatru w Wiedniu.

# Rozumienie świata



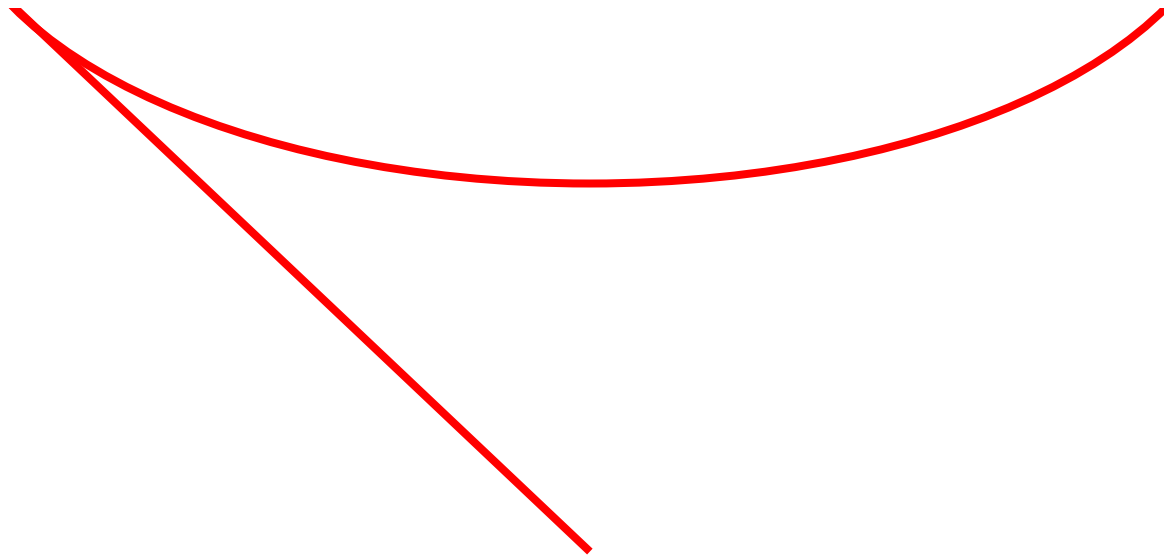
kąt

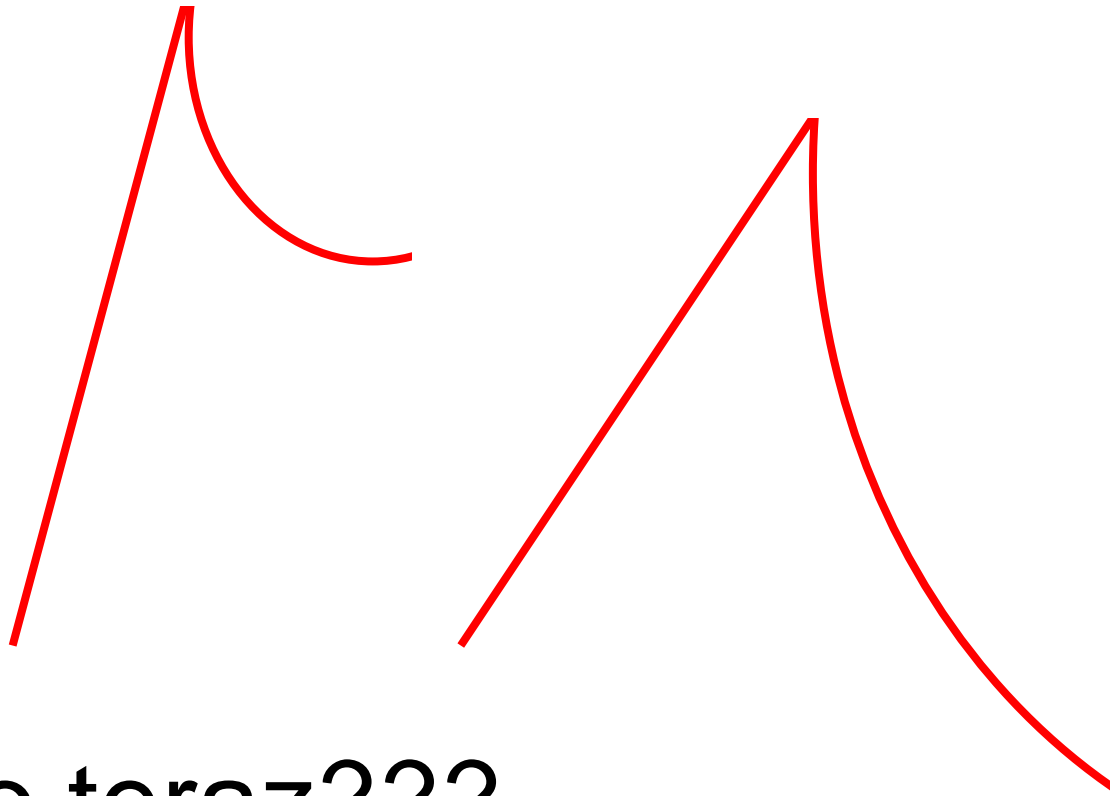
Wiemy o obiekcie wszystko

Nawet potrafimy go porównać z innym !!!



NOWE ODKRYCIE!!!!





I co teraz???



# Pytanie o prawdę

- Prawdę wyznacza aktualna struktura, przypisująca rzeczom wartości, znaczenie, i związane z nimi zasady moralne.
- To, co nieznanne, można zbadać tylko, gdy zostanie opisane w kategoriach należących do struktury



# Inteligencja – kosztowny ZBYTEK

**Człowiek zużywa 20 procent energii organizmu na zapewnienie mózgowi optymalnych warunków działania (inne ssaki ok. 3 proc.). Mózg musi być chroniony w grubej czaszce, musi mieć odpowiednią temperaturę i środowisko chemiczne. Czas dzieciństwa musi być długi, aby mózg mógł się rozwinąć. Żaden inny gatunek nie zdecydował się na rozwój w tym kierunku.**

**Frederic Mary i Tadeusz Kawecki z Freiburga (Szwajcaria) wyhodowali muszki owocówki o lepszej pamięci i uczące się szybciej niż inne. Niestety gorzej rozwinięte muszki zwyciężały w zdobywaniu pożywienia i INTELIGENTNE MUSZKI OWOCÓWKI nie miały szans na reprodukcję.**

**Donald Griffin (USA) „Umysły zwierząt” - Neurony, synapsy, komórki glejowe i neuroprzekaźniki są u wszystkich zwierząt takie same, ale w mózgu człowieka powstał wzorzec organizacji, zapewniający świadomość, którego nie znajdujemy u zwierząt. Inteligencja człowieka zasadniczo różni się od inteligencji np. małp. TYLKO LUDZIE POTRAFIĄ TWORZYĆ DZIEŁA SZTUKI**

**To PO CO JEST TA INTELIGENCJA???**

# PO CO JEST INTELIgENCJA???

**... a to już inne pytanie i temat na inną  
dyskusję!**

## Reasumując:

- Iluminacja – jako element estetyki ludowej, powinna skupiać się na popisie mistrzostwa twórcy, z uwypukleniem tych cech, które w oczach szerokiego odbiorcy czynią dzieło wartościowym.

# Literatura:

- 
- 
- 1. G. Miller „Umysł w zalotach” Rebis Poznań 2004
- 2. P. Lindsay, D. Norman „Procesy przetwarzania informacji u człowieka” PWN Warszawa 1984
- 3. W. Żagan „Iluminacja obiektów” OWPW Warszawa 2003
- 4. R. Arnheim „Sztuka i Percepcja Wzrokowa” Słowo, Obraz, Terytoria
- 5. D. Dolinski „Psychologiczne mechanizmy reklamy” GWP 2005
- 6. T. Maruszewski „Psychologia poznania” GWP Gdańsk 2001
- 7. T. Stafford, Webb M. !00 Sposobów na zgłębienie tajemnic umysłu One Press 2006
- 8. W. Łukaszewski „Wielkie pytania psychologii” GWP Gdańsk 2003
- 9. B. Gelder „Towards the neurobiology of emotional body language” Nature Reviews/Neuroscience March 2006

# O Autorze:

- Dr inż. Paweł Baranowski urodził się 10.X.1952 roku w Poznaniu. W 1976 roku ukończył studia na Wydziale Elektrycznym Politechniki Poznańskiej. Pracował jako projektant, majster, nauczyciel (również akademicki), fizyk, elektronik i dyrektor. Zajmował się weterynarią, zootechniką, handlem, marketingiem, psychologią i nawet grał w piłkę nożną jako ksiądz (przegrywając 0:14). Rozprawę doktorską (promotor Prof. Mieczysław Banach) obronił w 1987 roku. Ukończył również studia podyplomowe, dotyczące projektowania podwozi samochodów, ale specjalnie się tym nie chwali, bo niewiele z nich zrozumiał.
- Jest autorem rozmaitych publikacji, dotyczących regulacji strumienia świetlnego urządzeń oświetleniowych, eksploatacji oświetlenia, psychofizjologii widzenia, aktywnym uczestnikiem konferencji naukowych z dziedziny techniki świetlnej, prakseologii i kognitywistyki. Członek Prezydium Polskiego Komitetu Oświetleniowego oraz Polskiego Towarzystwa Kognitywistycznego.
- Autor książek „Nabziebył Nowak” oraz „Szylkretowa pelisa z gipiury”.
- Zupełny antytalent wokalny i taneczny. Z doświadczeń wynika również, że nie nadaje się do małżeństwa, prowadzenia kuchni, dbałości o jakiejkolwiek rośliny oraz do naśladowania św. Gerarda.
- Paweł Baranowski prowadzi w ASP w Gdańsku zajęcia dydaktyczne dotyczące szeroko pojmowanej psychofizjologii widzenia i relacji międzyludzkich oraz barwy i światła. Ponadto zajmuje się projektowaniem oświetlenia architektonicznego oraz szkoleniami z technik negocjacji oraz sztuki perswazji. Jest aktywnym członkiem Grupy LUXMEDIA.
- Zainteresowania: robienie dowcipów, kognitywistyka, psychologia poznawcza i społeczna, film, literatura a przede wszystkim miłe towarzystwo.
- Niepalący, przesądny (przekonany, że nieszczęście przynoszą: wrzos, kamień, Świnoujście i w to, że choinka nie może stać w domu dłużej niż do 2 lutego, bo ktoś umrze w rodzinie).



Kontakt: [paolo@hot.pl](mailto:paolo@hot.pl)